

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Aira, Tuula; Kannasoja, Sirpa; Kekäläinen, Tiia; Manu, Samuli

Title: Hyvinvoinnin mittaaminen edellyttää valintoja : näkökulmana julkishallinnollinen tiedon tarve

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © 2021 Kunnallistieteen yhdistys

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Aira, T., Kannasoja, S., Kekäläinen, T., & Manu, S. (2021). Hyvinvoinnin mittaaminen edellyttää valintoja : näkökulmana julkishallinnollinen tiedon tarve. *Focus Localis*, 49(3), 125-131.
<https://journal.fi/focuslocalis/issue/view/7929/1268>

Puheenvuoro: Hyvinvoinnin mittaaminen edellyttää valintoja – näkökulmana julkishallinnollinen tiedon tarve

Tuula Aira, Sirpa Kannasoja, Tiia Kekäläinen & Samuli Manu

Hyvinvoinnin edistäminen on ollut viime vuosina paljon puhuttu kuntien ydintehtävä, joka tulee säilymään riippumatta siitä, uudistetaanko sosiaali- ja terveystalouden järjestämisvastuita. Kuntien tuottamissa palveluissa kaikilla toimialoilla työn perimmäinen tarkoitus onkin kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen joko suoraan tai välillisesti (Kuntalaki 410/2015). Tämän tehtävän toteuttamiseksi tarvitaan tietoa kuntalaisten sekä koko väestön hyvinvoinnista.

Hyvinvointitietoa kerätään ja käytetään kuntakentän eri tasoilla. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas kohtaamisissa hyödynnetään ja tallennetaan jatkuvasti monenlaisia terveys- ja hyvinvointitietoa. Lisäksi tietoa tarvitaan tiedolla johtamisen tarpeisiin, kuten hyvinvointikertomuksiin. Hyvinvointitiedon tarpeita on myös toimialoilla, joiden ydintehtäviin hyvinvoinnin edistäminen ei kuulu. Näin ollen hyvinvointitiedon tarpeet vaihtelevat julkishallinnon eri yhteisöissä ja organisaatioissa, ja tämä määrittää myös hyvinvoinnin mittaamista.

Hyvinvoinnin mittaaminen tai mitatun tiedon hyödyntäminen on kunnissa yleistä, mutta hyvinvoinnin edistäminen tavoitteellisena työnä edellyttää päämäärän eli hyvinvoinnin ymmärtämistä niin käsitteellisessä kuin empiirisessä mielessä. Puheenvuoromme ensisijaisena tarkoituksena ei kuitenkaan ole tarkastella erilaisia hyvinvoinnin määritelmiä, vaan mittaamisen ja indikaattoreiden hyödyntämisen reuna-ehjoja

sekä hyvinvoinnin mittaamisessa eteen tulevia valintoja ja valintoihin vaikuttavia tekijöitä erityisesti kuntatoimijoiden näkökulmasta. Pohdimme, miten muun muassa ymmärrys hyvinvoinnista, arvot ja normit sekä käytettävissä olevat resurssit kohdentavat ja rajaavat hyvinvoinnin mittaamista. Emme pyri antamaan tyhjentävää kuvausta hyvinvoinnin mittaamisesta, vaan pikemminkin teemme näkyväksi eteen tulevia lukuisia valintoja, jotka määrittävät sen, mitä oikeastaan mittaamme.

Mittareiden tulee olla luotettavia ja päteviä

Hyvinvoinnin mittaaminen määrällisesti¹ edellyttää *päteviä (validi)* ja *luotettavia (reliabeli)* mittareita, jotka mittaavat mahdollisimman tarkasti ja luotettavasti – myös ajassa – juuri sitä, mitä niiden on tarkoitus mitata. Parhaimmillaan tämä mahdollistaa tiedon *vertailukelpoisuuden* (esim. suhteuttaminen toiseen kohdejoukkoon tai isompaan väestöön) ja *muutosherkkyyden* ajassa tapahtuville muutoksille. Lisäksi tarkalla otannalla pyritään edustavuuteen eli siihen, että mittaus kuvaa mitattavaa kohdejoukkoa mahdollisimman tasapuolisesti. Luotettavan ja pätevän tutkimustiedon, rekisterien ja tilastojen pohjalta voidaan muodostaa erilaisia määrällisiä tunnuslukuja eli indikaattoreita. Indikaattori on tietosisältö, joka ilmaisee asiantilaa ja muutoksia

¹ Keskitymme tässä vain määrälliseen hyvinvoinnin mittaamiseen, vaikka tutkimustietoa hyvinvoinnista tuotetaan myös laadullisin menetelmin.

yksittäisenä tunnuslukuna, esimerkiksi määränä, keskiarvona, suhteellisenä osuutena, painotettuna arvona tai monista tunnusluvuista koottuna summalukuna. Usein indikaattorin tavoitteena on tiivistää ja suhteuttaa tietoa, ja sen yleisenä kriteerinä luotettavan mittarin kriteerien lisäksi on *erittelykyky* eli indikaattori mahdollistaa erojen havaitsemisen esimerkiksi kuntien välillä (Perttilä ym. 2004). Indikaattoreiden tulee olla selkeästi kuvattuja ja raportoituja, jotta tiedon käyttäjä voi varmistua tiedon luotettavuudesta, tulkinnasta ja jatkokäytettävyydestä.

Yleisesti ottaen mittaaminen alkaa tutkittavan ilmiön määrittelyllä. Erityisesti hyvinvoinnin mittaamisessa käsitteen määrittely on tärkeää, koska kyse on moniulotteisesta ja -merkityksellisestä ilmiöstä. Käsitteen määrittelyn jälkeen hyvinvointi on operationalisoitava, eli muutettava määrällisesti mitattavaan muotoon. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi alaluokkiin, osiin tai teemoihin pilkkomista ja mittaamisen välineiden, kuten kyselymittareiden valitsemista. Esimerkiksi sosiaalisen hyvinvoinnin alaluokkana voi olla yksinäisyys, joka voidaan muuttaa määrällisesti mitattavaan muotoon kysymällä ”Tunneteko itsenne yksinäiseksi?”. Valmiiksi tutkimuksilla validoitujen mittareiden käyttäminen on suositeltavaa. Jos ilmiötä mitataan intuitiivisilla ja perusteettomilla mittareilla ilman operationalisointia ja validointia, emme tiedä, miten tulkita ja suhteuttaa mittauksen tulosta. Tulos saattaa olla lähempänä arvausta kuin luotettavaa tietoa. Vaikka julkishallinnollisessa kontekstissa tapahtuvassa mittaamisessa ei ole aina kyse tieteellisestä tutkimuksesta, mittareiden tulisi silti olla luotettavia ja päteviä. Julkishallinnollisten toimijoiden käyttämät mittarit eivät ole välttämättä tällaisia, ja lähtökohtaisesti hyvinvointia voidaan mitata hyvin erilaisin tavoin ja perustein. Karkeimmillaan kyselyn kysymyksenasettelu saattaa ohjata vastaamaan tietyllä tavalla.

Mitattaessa kuntalaisten hyvinvointia tietoa halutaan saada jostakin laajemmasta tai suppeammasta perusjoukosta, kuten kaikista kuntalaisista, kunnan pitkäaikaistyöttömistä tai kotona asuvista yli 75-vuotiaista ikäihmisistä.

Jos kaikkien perusjoukkoon kuuluvien tavoittaminen ja mittaaminen ei ole mahdollista tai mielekäästä, voidaan perusjoukkoa edustavan otoksen perusteella pyrkiä tekemään koko perusjoukkoa koskevia tulkintoja. Sen sijaan esimerkiksi sosiaalisen median välityksellä kerätty kuntalaiskysely ei pohjautu pätevään otantaan, vaan tavoittaa vain sosiaalista mediaa käyttäviä kuntalaisia. Tällöin tulokset kuvaavat vain kyseisen vastaajaryhmän mielipiteitä.

Yhtenä yleistämiseen perustuvan määrällisen mittaamisen haasteena on yksilöllisten erojen hämärtyminen. Mittari ei koskaan pysty ottamaan huomioon kaikkia yksilöllisiä tekijöitä, ja jonkun hyvinvoinnille merkityksellinen tekijä voi olla toiselle epäoleellinen. Olennaista on se, että hyvinvointia mittaavat kysymykset ilmentävät perusjoukosta suurimman osan kannalta merkityksellistä hyvinvointia. Toisena haasteena on kato: kaikkia otokseen valittuja ei tavoiteta, kaikki eivät ole halukkaita vastaamaan ja vastanneidenkin osalta saatu tieto voi olla puutteellista. Esimerkiksi Kuntaliiton toteuttamassa Kuntalaiskyselyssä kuntalaisten vastaamisprosentti oli 36,5 vuonna 2017 (Pekola-Sjöblom 2017). Miehiä, nuoria ja matalasti koulutettuja on vaikeampi tavoittaa kyselyillä kuin naisia, vanhempia aikuisia ja korkeasti koulutettuja (esim. Tolonen ym. 2006). Lisäksi perinteisillä tiedonkeruumenetelmillä vähemmistöryhmät, kuten kehitysvammaiset ja asunnottomat, jäävät helposti tavoittamatta. Vaarana on, että kerätty tieto kuvaa lähinnä suhteellisen hyväosaisen vastaajajoukon hyvinvointia.

Hyvinvoinnin käsite on määriteltävä

Hyvinvoinnin mittaamisessa keskeisin haaste on käsitteen monimerkityksellisyys. Hyvinvointi voidaan nähdä esimerkiksi perustarpeiden tyydyttymisenä (Allardt 1976), osallisuutena (Isola 2017) tai tasapainona psykologisten, fyysisten ja sosiaalisten voimavarojen ja haasteiden välillä (Dodge ym. 2012). Useissa määritelmässä hyvinvointia kuvataan myös moniulotteisena kokonaisuutena, joka muodostuu eri

osa-alueista tai ulottuvuuksista (esimerkiksi Allardt 1976, Durand 2015). Nämä osa-alueet tai ulottuvuudet, kuten materiaaliset olosuhteet, terveys ja sosiaaliset suhteet, ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja muodostavat yhdessä hyvinvoinnin kokonaisuuden (Halleröd & Seldén 2013). Relationaalisen näkökulman mukaan hyvinvointi rakentuu eri-ikäisissä suhteissa ja niiden seurauksena (White 2017). Relationaalisen näkökulman lisäksi eräissä muissakin hyvinvoinnin määritelmässä huomioidaan ilmiön kontekstisidonnaisuus: hyvinvointi on sidottu tiettyyn aikaan, kulttuuriin ja ympäristöön, jossa hyvinvointia tarkastellaan (mm. Camfield ym. 2010). Lisäksi hyvinvointi voidaan ajatella joko olemassa olevaksi tilaksi tai prosessiksi, joka on jatkuvassa muutoksessa (Amerijckx & Humblet 2014).

Hyvinvoinnin käsitettä on lähestytty – erityisesti hyvinvointia mitattaessa – myös tiedon luonteen näkökulmasta, jolloin on tehty ero subjektiivisen ja objektiivisen hyvinvointitiedon välille (ks. esim. Niemi ym. 2017; Ben-Arieh ym. 2014). Subjektiivisen näkökulman mukaan ihminen itse määrittelee oman hyvinvointinsa, jolloin mittaamisen kohteena on esimerkiksi oma arvio elämään tyytyväisyydestä, terveydestä tai taloudellisesta tilanteesta. Objektiivinen näkökulma puolestaan painottaa hyvinvoinnin riippumatonta tarkastelua vastakohtana omille kokemuksille. Tällöin mitataan esimerkiksi terveyttä verikoearvojen tai sairastavuuden kautta tai tulotasoa euroina. Mitattaessa on syytä huomioida myös hyvinvoinnin myönteinen ja kielteinen puoli (työhyvinvointi vs. -pahoinvointi). Hyvinvointi ei ole vain pahoinvoinnin ja riskitekijöiden puuttumista, vaan hyvinvoinnin myönteistä puolta kuvaavat esimerkiksi voimavarat ja onnellisuus. Käsitteen monimerkityksellisyys selittääkin sitä, miksi erilaisia hyvinvoinnin mittareita on paljon. Tutkimuksia kokoavassa katsausartikkelissa löydettiin 99 erilaista hyvinvoinnin mittaria, jotka kuvasivat 196 hyvinvoinnin ulottuvuutta (Linton ym. 2016).

Itse päämäärä *hyvinvointi* ja siihen *yhteydessä olevat tekijät* ovat eri mittaamisen kohteita. Hyvinvointi on sitä, mitä esimerkiksi hyvin-

voinnin edistämistyöllä pidemmällä tähtäimellä tavoitellaan. Hyvinvointiin yhteydessä olevat tai siihen vaikuttavat tekijät ovat muun muassa erilaisiin toimintaympäristöihin liittyviä tekijöitä, kuten kunnan ja yhdistysten palveluiden toimivuus ja fyysisen ympäristön turvallisuus (ks. myös Perttilä ym. 2004). Mitattavana kuntalaisten hyvinvointiin yhteydessä olevana tekijänä voidaan tarkastella myös kunnan aktiivisuutta ja esimerkiksi suunnitelmallisuutta hyvinvoinnin edistämiseksi (TEAvisari; Hakamäki ym. 2019). Kunnan hyvinvoinnin edistämistoimia sekä kuntalaisten hyvinvoinnin muutosta mittaavia indikaattoreita on jopa kaavailtu yhdeksi perusteeksi jakaa tulevaisuudessa kunnille valtionosuuksia (Ikonen ym. 2018).

Aina ei ole selvää, mittaammeko hyvinvointia päämääränä vai hyvinvointiin yhteydessä olevaa tekijää. Mittarit saattavat olla muutoinkin monitulkintaisia. Esimerkiksi *kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten osuus* -indikaattori kuvaa ensisijaisesti viranomaistoimintaa (Alastalo & Pösö 2011), eikä ole yksiselitteistä heijastaako indikaattori pikemminkin palveluntarvetta vai kykyä tuottaa palveluja. Lisäksi indikaattori voidaan yhtäältä tulkita hyvinvointiin yhteydessä olevaksi tekijäksi ja toisaalta kyseinen indikaattori antaa myös jonkinlaista kuvaa pahoinvoinnista, vaikka mittaakin lasten hyvinvointia yhteiskunnallisen toimenpiteen kautta. Esimerkiksi lasten hyvinvointia kansallisella indikaattoreilla kuvattaessa onkin päädytty painottamaan ihmislähtöisiä mittareita ja vasta toissijaisesti tarkastelemaan hyvinvointia palvelujen kautta (Aira ym. 2015).

Käsitys hyvinvoinnista tai keskittyminen vain joihinkin hyvinvoinnin osa-alueisiin vaikuttaa siihen, millainen kuva hyvinvoinnista sitä mitattaessa muodostuu. Moniulotteisuuden ja -merkityksellisuuden vuoksi hyvinvointi voidaan ymmärtää monin eri tavoin, ja lisäksi mittarivalikoima kunkin hyvinvointikäsitteen mittaamiseen on lukuisa. On välttämätöntä avata ja perustella, mitä hyvinvoinnilla tarkoitetaan, ja miten sitä mitataan. On myös tunnistettava, että tietyt hyvinvoinnin osa-alueet (kuten terveys, turvallisuus, materiaallinen elintaso)

ovat helpommin määrällisesti mitattavia kuin esimerkiksi voimavarojen ja haasteiden tasapaino. Samalla jälkimmäisen hyvinvointikäsitteen mukaan edellä listatut osa-alueet ovat pikemminkin hyvinvointiin yhteydessä olevia tekijöitä kuin haasteiden ja voimavarojen välisenä tasapainona ilmenevää hyvinvointia. Yksi ehdotettu tapa hyvinvointikäsitteen selkeyttämiseksi on erilaisten hyvinvointiin johtavien polkujen, prosessien ja yhdysvaikutusten tutkiminen (esim. Cooke ym. 2016). Tosin monimutkaisten ilmiöiden ja tekijöiden välille ei välttämättä ole löydettävissä yleispäteviä syy-seuraussuhteita.

Moni asia muovaa mittaamista ja tiedon käyttöä

Hyvinvointikäsitteen ja määrällisen mittaamisen yleisten kriteereiden lisäksi mittaamista ohjaavat muun muassa mittaamisen ja mittaajan tarve ja tavoitteet sekä arvot, normit ja käytettävissä olevat resurssit. Kuntaorganisaatioiden suhde mittaamiseen ei ole kuitenkaan suoraviivainen, ja varsinaisen mittaaminen ei välttämättä tapahdu kunnan toimesta.

Kuntien hyvinvointia koskevat tiedon tarpeet voivat perustua kuntien omiin päätöksiin ja valintoihin sekä lainsäädäntöön. Esimerkiksi terveydenhuoltolain (1326/2010) mukaan kuntien on seurattava asukkaidensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä sekä valmisteltava kerran valtuustokaudessa laajempi hyvinvointikertomus. Hyvinvointikertomuksessa kootaan tietoa asukkaiden hyvinvoinnin tilasta ja muutoksista (esim. keskiarvoina suhteessa valtakunnalliseen tilanteeseen) sekä toisaalta hyvinvointiin yhteydessä olevista tekijöistä (esim. liikuntapaikkojen käyttöaste). Tieto palvelee hyvinvoinnin edistämiseen liittyvää tavoitteenasettelua ja seurantaa. Hyvinvointikertomuksen tavoitteena on koota tietoa kuntalaisten hyvinvoinnista laaja-alaisesti useasta näkökulmasta – joskin toistaiseksi sosiaalinen näkökulma on huomioitu kertomuksissa puutteellisesti (esim. Vesa ym. 2020). Mittaamisen tavoitteet kuitenkin vaihtelevat toimialasta riippuen.

Kunnat ovat itsehallinnollisia demokraat-

tisia yhteisöjä, ja mittareiden valintaan kunnissa vaikuttaa merkittävästi myös politiikka. Hyvinvointi muodostuu useiden eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta, ja näin ollen hyvinvointipolitiikka kattaa monipuolisesti eri politiikkasektoreita (Saikkonen ym. 2019). Paikallispolitiikan merkitystä korostaa se, että kuntien itseohjautuvuus on ajan saatossa lisääntynyt. Kunnat ovat yhä enemmän vastuussa omasta menestyksestään ja toisaalta myös vapaampia tekemään tähän liittyviä valintoja (Haveri 2003). Tämä kehityskulku on potentiaalisesti jännitteinen suhteessa mittaamisen peruseräpäätteisiin.

Yleistettävyyden ja vertailukelpoisuuden ideaalit osana mittaamista vaikuttavat osaltaan siihen, että kuntien käyttämä mittaritieto on monesti muiden toimijoiden tuottamaa. Esimerkiksi iso osa hyvinvointikertomusten tiedoista on peräisin valtakunnallisista tietolähteistä (esim. Hämäläinen 2020). Kuntien saatavilla on myös sähköinen hyvinvointikertomus -palvelu, joka kokoaa ja ohjaa käyttämään kuntakohtaisia tietoja valtakunnallisista tietolähteistä (Sähköinen hyvinvointikertomus 2020). Näin ollen kansallisesti tehdyt mittareihin liittyvät valinnat suuntaavat myös kuntatasolla hyvinvoinnista välittyvää kuvaa.

Kansallisesti organisoitu ja institutionalisoitunut mittaaminen helpottaa vertailukelpoisuuden tavoittelua ja on resurssien näkökulmasta kevyempi tapa kerätä laajoja aineistoja. Yksinomaan kansallisesti tuotettujen mittareiden käyttö voi kuitenkin johtaa paikallisten erityispiirteiden hämärtymiseen. Kaikkea tietoa ei edes ole avoimesti saatavilla kuntatasolla. Aivan pienimmissä kunnissa väestökyselyiden otoskoot saattavat jäädä niin pieniksi, ettei niitä pystytä kunnassa hyödyntämään. Kunnilla voi olla myös muutoin tarve paikallistiedolle, kuten asuinaluetasoiselle tiedolle. Kansallisella tasolla tehdyt valinnat eivät välttämättä palvele kuntien välittömiä tietotarpeita ja saattavat vain lisätä kuntien työ määrää. Vaikka kunta ei toimisi itse mittaamisen toteuttajana, olemassa olevan mittaritiedon tulkinta ja hyödyntäminen vaativat mittaamisen peruseräpäätteiden hahmottamista ja ymmärtämistä.

Resurssien näkökulmasta kuntien lähtökohdat mittaamiseen vaihtelevat suuresti. Isot kaupungit saattavat tehdä korkeakouluyhteistyötä, mittaamiseen voi olla varattu resursseja, ja hyvinvoinnin mittaaminen voi jopa tukea kaupungin keskeisten strategisten päämäärien saavuttamista. Esimerkiksi Kuopion kaupungin visio vuoteen 2030 on olla ”Hyvän elämän pääkaupunki”, ja strategiadokumentissa on listattu useita indikaattoreita, joiden hyödyntämisellä tuetaan vision toteutumista (Kuopion kaupunki 2017). Pienten kuntien työntekijöiden työkuvat sen sijaan eivät välttämättä mahdollista pitkälle vietyä erikoistumista ja keskittymistä hyvinvointitiedon tuottamiseen tai koostamiseen.

Mittareiden ja indikaattoreiden hyödyntäminen on olennainen osa tämän päivän julkishallinnollisia käytäntöjä. Mittareiden ja indikaattoreiden valtava määrä saattaa kuitenkin tehdä niiden sisältämän tiedon hahmottamisesta ja tarkoituksenmukaiseen tietoon keskittymisestä haastavaa. Erilaisten mittareiden määrän hurja kasvu osana julkishallinnon toimintaa on liitetty esimerkiksi uuden julkisjohtamisen (NPM) oppeihin sekä tietojohdamisen ideaalien kasvavaan suosioon, joilla on yhtymäkohtia myös informaatio-ohjaukseen (Jalonen 2008). On myös esitetty kriittisiä näkemyksiä indikaattoreiden hyödyntämisestä itseisarvoisena toimintana (Alastalo 2016).

Hyvinvoinnin mittaaminen on valintojen prosessi

Kunnan ydintehtävän – asukkaiden hyvinvoinnin edistämisen – tueksi tarvitaan myös tulleisuusudessa mitattua tietoa hyvinvoinnista. Hyvinvoinnin monimerkityksellisyys, laaja-alaisuus ja erot siinä, miten hyvinvointi tarkalleen ottaen ymmärretään, voivat tuottaa erilaisen kuvan hyvinvoinnista näkökulmasta riippuen. Aina ei edes tiedosteta eroa hyvinvoinnin ja siihen yhteydessä olevien tekijöiden välillä. Hyvinvoinnin määrittäminen on kuitenkin keskeinen mittaamisen lähtökohta, joka voi tukea päätöksenteon pohjana olevan tiedon ymmär-

tämistä ja tarkoituksenmukaisten mittareiden valintaa. Jaettu hyvinvointikäsite voisi lisäksi edistää kunnissa poikkihallinnollista yhteistyötä hyvinvoinnin edistämiseksi ja sitouttaa eri toimialoja hyvinvointitavoitteisiin.

Määrällisen mittaamisen reunaehdot rajaavat osaltaan hyvinvoinnin mittaamista. Samalla kun saamme vertailukelpoista, yleistettävää, luotettavaa ja pätevää määrällistä tietoa, emme pysty tarkastelemaan hyvinvointia yksilöiden itsensä määrittelemänä tai tarkemmin yksilöllisistä merkityksistä ja suhteissa rakentuvana ilmiönä. Jos haluamme tarkastella myös näitä näkökulmia, on tarpeen täydentää indikaattoritietoa laadullisella hyvinvointitutkimuksella.

Kunnissa hyödynnetään usein valtakunnallisesti tuotettua kuntakohtaisesti eriteltyä indikaattoritietoa, jolloin mittariin liittyvät valinnat on jo tehty. Mittarin tai indikaattorin käyttäjän täytyy kuitenkin ymmärtää, mistä mittari tai indikaattori kertoo, ja harkita, soveltuuko valmis tieto käyttötarkoitukseensa. Parhaimmillaan huolellisesti valittuihin indikaattoreihin perustuva hyvinvoinnin tarkastelu voi antaa hyvän yleiskuvan kohdejoukon – kuten kunnan asukkaiden – hyvinvoinnista. Samalla voidaan suhteuttaa tietoa koko valtakunnan tai esimerkiksi vastaavan kokoisen verrokikunnan tilanteeseen.

Mittaamista voidaan suunnata myös hyvinvointiin liittyvien yksilöllisten erojen määrittämiseen ryhmätasolla. Kunnissa tai maakunnissa saattaa olla asuinalueitasolla, vähemmistöryhmien tai ikäryhmien välillä suuriakin painotuseroja sen suhteen, mitkä seikat ovat merkityksellisiä hyvinvoinnille ja toisaalta siinä, millaisilta hyvinvointi ja siinä ajan myötä tapahtuneet muutokset näyttävät. Keskiarvotarkastelut tai koko kohdejoukon jakaumatarkastelut eivät tällaisia painotuseroja tuo esiin. Yksilöllisten erojen mittaamisessa on kuitenkin muistettava tutkittavien anonymiteetin varmistaminen. Aivan pieniä osajoukkoja ei voida tarkastella, jos on vaara, että yksittäisiä vastaajia on tunnistettavissa.

Hyvinvoinnin mittaamista voisi kuvata valintojen prosessiksi, josta on hyvä tulla tietoiseksi ja pyrkiä perustelevaan tehty valinnat.

Hyvinvoinnin käsitteenmäärittelyn ja mittauksen reunaehtojen lisäksi arvot, normit, laisäädäntö, resurssit ja saatavilla oleva valmiiksi tuotettu tieto saattavat suunnata ja rajata hyvinvoinnin mittaamista tai hyvinvointitiedon koostamista. Samalla on tärkeää tiedostaa, mitä jää mittaamisen ulkopuolelle: jääkö esimerkiksi jonkun vähemmistöryhmän hyvinvointi ja sitä tukevat tekijät toistuvasti kartoittamatta; tuotetaanko tiedostamattomasti tietoa keski- luokkaisille tyypillisesti arvokkaina pidetyistä hyvinvoinnin osatekijöistä; olemmeko jättäneet voimavarat huomiotta keskittyessämme erityisiin huolenaiheisiin, joihin koemme velvoitetta puuttua? Tiedon tulvassa on välttämättömyyttä tehdä rajauksia ja painotuksia, mutta on myös kyettävä perustelemaan tehdyt valinnat.

Lähteet

- Aira, Tuula, Hämylä, Riikka, Kannas, Lasse, Aula, Maria Kaisa & Harju-Kivinen, Raija (2015). *Lasten hyvinvoinnin tila kansallisten indikaattoreiden kuvaamana*. Jyväskylän yliopisto, Terveyden edistämisen tutkimuskeskuksen julkaisuja 2015:5.
- Alastalo, Marja & Pösö, Tarja (2011). Indikaattorin epävarmuus ja tulkinta: lastensuojelun viranomaistoiminnan ja tiedontuotannon yhteenkietoutuminen. *Yhteiskuntapolitiikka* Vol. 76, No. 6, s. 633–643.
- Alastalo, Marja (2016). Indikaattorikultin harjoittamisesta. *Alusta! Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden verkkolehti*. <https://alusta.uta.fi/2016/03/22/indikaattorikultin-harjoittamisesta/>
- Allardt, Erik (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Helsinki: WSOY
- Amerijckx, Gaëlle & Humblet, Perrine C. (2014). Child Well-Being: What Does It Mean? *Children & Society*, Vol. 28, s. 404–415.
- Ben-Arieh, Asher, Casas, Ferran, Frønes, Ivar & Korbin, Jill, E. (2014). Multifaceted Concept of Child Well-Being. Teoksessa Asher Ben-Arieh, Ferran Casas, Ivar Frønes & Jill E. Korbin (eds.) *Handbook of Child Well-Being*, s. 1–27. Dordrecht: Springer.
- Camfield, Laura, Streuli, Natalia & Woodhead, Martin (2010). Children's Well-being in Developing Countries: A Conceptual and Methodological Review. *European Journal of Development Research*, Vol. 22, s. 398–416.
- Cooke, Philip J., Melchert, Timothy P. & Connor, Corey (2016). Measuring Well-Being: A Review of Instruments. *The Counseling Psychologist*, Vol. 44, No. 5, s. 730–757.
- Dodge, Rachel, Daly, Anette P., Huyton, Jan & Sanders, Lalage D. (2012). The Challenge of Defining Wellbeing. *International Journal of Wellbeing*, Vol. 2, No. 3, s. 222–235.
- Durand, Martine (2015). The OECD Better Life Initiative: How's Life? and the Measurement of Well-Being. *Review of Income and Wealth*, Vol. 61, No. 1, s. 4–17.
- Hakamäki, Pia, Ikonen, Jonna, Saaristo, Vesa, Saukko, Niina, Wiss, Kirsi & Ståhl, Timo (2019) *Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kuntajohdossa*: TEA 2019. Tilastoraportti 38/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kuntajohdossa – TEA 2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019103136015>
- Halleröd, Björn & Seldén, Daniel (2013). The Multi-dimensional Characteristics of Wellbeing: How Different Aspects of Wellbeing Interact and Do Not Interact with Each Other. *Social Indicators Research* Vol. 113, No. 3, s. 807–825.
- Haveri, Arto (2003). Kunnallispolitiikka ja kuntajohtaminen. Teoksessa Ari-Veikko Anttiroiko, Arto Haveri, Veli Karhu, Aimo Ryytänen & Pentti Siitonen (toim.) *Kuntien toiminta, johtaminen ja hallintasuhteet*, s. 272–286. Tampere: Juvenes Print.
- Hämäläinen, Henna (2020). *Laajojen hyvinvointikertomusten tiedontuotanto uudenmaan kunnissa*. Sosiaali- ja terveyshallintotieteen pro gradu -tutkielma. Vaasan yliopisto, Johtamisen yksikkö.
- Ikonen, Jonna, Saaristo, Vesa, Hakamäki, Pia, Saukko, Niina, Wiss, Kirsi & Ståhl, Timo (2017). *Kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosan laskenta. Menetelmäraportti*. Työpäperi 36/2018. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Isola, Anna-Maria, Kaartinen, Heidi, Leemann, Lars, Lääperi, Raija, Schneider, Taina, Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. Työpäperi 33/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).
- Jalonen, Harri (2008). Informaatio-ohjaus tietojohdamisen näkökulmasta. *Informaatiotutkimus* Vol. 27, No. 2, s. 34–47.
- Kuntalaki (410/2015).
- Kuopion kaupunki (2017). *Matkalla hyvän elämän pääkaupungiksi*. Kuopion strategia vuoteen 2030.
- Linton, Myles-Jay, Dieppe, Paul & Medina-Lara, Antonieta (2016). Review of 99 Self-Report Measures for Assessing Well-Being in Adults: Exploring Dimensions of Well-Being and Developments Over Time. *BMJ Open*, Vol. 6, No. 7, e010641.
- Niemi, Petteri, Rautiainen, Antti, Kannasoja, Sirpa,

- Haapakoski, Kaisa, Pellinen, Jukka & Mäntysaari, Mikko (2017). Hyvinvoinnin teorit hyvinvoinnin edistämisessä ja poliittisessa päätöksenteossa. *Hallinnon tutkimus*, Vol. 36, No. 3, s. 166–181.
- Pekola-Sjöblom, Marianne (2017). Parhaat mahdolliset palvelut kaikille kuntalaisille? Kuntalaisten mielipiteet kunnallisista palveluista ARTTU2-tutkimuskunnissa vuosina 2015 ja 2017. *ARTTU2-Tutkimusohjelman julkaisusarja* nro 13/2017. Suomen Kuntaliitto.
- Perttilä, Kerttu, Orre, Soili, Koskinen, Sari & Rimpelä Matti (2004). *Kuntien hyvinvointikertomus: Hankkeen loppuraportti*. Aiheita 7/2004. Stakes. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204193843>
- Saikkonen, Paula, Karvonen, Sakari & Kestilä Laura (2019). Katse kohti hyvinvointipolitiikan tulevaisuutta. Teoksessa Laura Kestilä & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*, s. 332–346. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Sähköinen hyvinvointikertomus 2020. Kuntaliitto. <https://hyvinvointikertomus.fi/>.
- TEAvisari. <http://www.teaviisari.fi>.
- Terveydenhuoltolaki (1326/2010)
- Tolonen, Hanna, Helakorpi, Satu, Takala, Kirsi, Helasoja, Ville, Martelin, Tuija & Prättälä, Ritva (2006). 25-year Trends and Socio-Demographic Differences in Response Rates: Finnish Adult Health Behaviour Survey. *European Journal of Epidemiology*, Vol. 21, No. 6, s. 409–415.
- Vesa, Suvi, Santalahti, Ville, Nieminen, Ville, Nikunlaakso, Risto, Reuna, Kaisa, Niemi, Mervi, Ketonen, Eeva-Leena, Kouvonen, Anne, Lintula, Lotta, Salo, Paula, Luukkainen, Karoliina, Salenius, Maria & Oksanen, Tuula (2020). Sosiaalinen hyvinvointi ja sen tiedolla johtaminen. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:52*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-037-0>
- White, Sarah C. (2017) Relational Wellbeing: Recentring the Politics of Happiness, Policy and the Self, *Policy & Politics*, Vol. 45, No. 2, s. 121–136.